

ENIGE ACHTERGRONDINFORMATIE OVER THEMAPARK 'DE SPITKEET'

1. DE SPITKEET

De spitkeet van Tjerk van der Veen en Iebeltje van der Bij heeft als voorbeeld gediend voor het exemplaar dat nu op het themapark staat. De originele spitkeet stond op de Fûgelkamp, op de plek waar nu de sportvelden liggen. Tjerk en Iebeltje kregen 11 kinderen, waarvan één levenloos werd geboren.

Tjerk Jelles van der Veen * (11 aug. 1860) Iebeltje Tiemens van der Bij

Tjerk: 22 okt. 1839 – 26 dec. 1916; zoon van Jelle Tjerks van der Veen en Symkjen Jongsmā; geboren te Harkema-Opeinde; van beroep arbeider

Iebeltje: 16 mrt. 1836 – 29 juni 1917; dochter van Tiemen Hendriks van der Bij en Lamke Geerts Laanstra; geboren te Augustinusga

kinderen:

1. Tiemen Tjerks van der Veen * (1891) Akke Eelkes de Vries
2. Symkjen Tjerks van der Veen * (1886) Wietze Alles de Haan
3. Lammert Tjerks van der Veen * (1888) Jantje Elzinga
4. levenloos kind
5. Jeltje Tjerks van der Veen * (1894) Rinze Wytzes de Wind
6. Jelle Tjerks van der Veen * (1906) Wytske Jelkes Boersma
7. Andries Tjerks van der Veen * (1894) Trijntje Wytzes de Wind
8. Geert Tjerks van der Veen * (1900) Trijntje Jelkes Boersma
9. Lamke Tjerks van der Veen * (1894) Klaas Durks Mozes
10. Tjerk Tjerks van der Veen
11. Antje Tjerks van der Veen

Dochter Symkje Tjerks van der Veen was de derde echtgenote van Wietze Alles de Haan. De andere twee echtgenotes overleden reeds op jonge leeftijd. Van Wietze stond in 1907 het volgende opmerkelijke bericht in de Leeuwarder Courant: *'In de gemeente Achtkarspelen gaf een vader ten gemeentehuize te Buitenpost zijn 20^e kind aan. Volgens belofte, door den burgemeester verleden jaar gedaan bij de aangifte van no. 19, schonk deze den vader een nieuw pak'.*

Wietze Alles de Haan * 1. (relatie met) Joukjen Andries Nicolai

Wietze: 1 juli 1849 - 6 juni 1934; zoon van Alle Gerrits de Haan en Tjipkjen Tjeerds de Jong; geboren te Drachten; van beroep arbeider

1. Andries Wietzes de Haan * (1898) Frouktje Sietses de Vries

Opmerkelijk is dat Andries, een zoon van Joukjen Andries Nicolai, de oudste zoon van Wietze is. Voor dat Wietze een relatie met Antje Lammerts de Vries aanging, heeft hij blijkbaar 'iets' met Joukjen Andries Nicolai gehad, die later alsnog z'n tweede vrouw werd. Andries is geboren op 19 januari 1875. In eerste instantie kreeg hij, omdat zijn ouders niet waren getrouwd, de achternaam van z'n moeder, namelijk Nicolai. Toen Wietze en Joukje later in 1878 alsnog trouwden, werd de achternaam van Andries toch nog veranderd in die van De Haan.

Wietze Alles de Haan * 2. (18 dec. 1875) Antje Lammerts de Vries

Antje: 19 mrt. 1849 - 16 nov. 1877; dochter van Lammert Siebes de Vries en Aukje Hendriks Hut; geboren te Nuis

2. Alle de Vries
3. Lammert Wietzes de Haan * (1903) Aafke Jurjens van der Molen

Zoon Alle werd geboren op 7 oktober 1875. Wietze en Antje waren toen nog niet getrouwd. Hij kreeg daarom de achternaam van z'n moeder. Hij is slechts twee maanden oud geworden en overleed op 2 december 1875. Zoon Lammert werd geboren op 5 maart 1877 en kreeg, omdat Wietze en Antje toen getrouwd waren, de achternaam De Haan.

Wietze Alles de Haan * 3. (31 mei 1878) Joukjen Andries Nicolai

Joukjen: 2 mei 1850 - 26 juni 1884; dochter van Andries Roels Nicolai en Trientje Metskes van der Wal; geboren te Drogeham

4. Trijntje Wietzes de Haan
5. Alle Wietzes de Haan * (1903) Margaretha Isaaks van de Wijngaard
6. Tjeerd Wietzes de Haan * (1909) Sietske Jans Baron
7. Tjipkje Wietzes de Haan
8. Antje Wietzes de Haan

Wietze Alles de Haan * 4. (30 sep. 1886) Symkje Tjerks van der Veen

Symkje: 12 jan. 1861 - 17 dec. 1935; dochter van Tjerk Jelles van der Veen en Iebeltje Tiemens van der Bij; geboren te Kooten

9. Gerrit Wietzes de Haan * (1906) Aukje Melles Visser
10. Tiemen Wietzes de Haan * (1911) Fokje Aans van der Weij
11. Remmelt Wietzes de Haan
12. Lammert Wietzes de Haan * (1915) Marijke Lammerts van der Veen
13. Foppe Wietzes de Haan * (1919) Antje Sjoerds de Haan
14. Ybeltje Wietzes de Haan * 1. (1913) Joost Joukes Elzinga
* 2. (1925) Wytze de Wind
15. Remmelt Wietzes de Haan
16. Tjipkje Wietzes de Haan * (1919) Wytze Andries van der Veen
17. Jelle Wietzes de Haan * (1924) Antje Kornelis Dijkstra
18. Gaitske Wietzes de Haan
19. Andries Wietzes de Haan
20. Gaitske Wietzes de Haan * (1924) Fokke Alberts Alma

2. DE HOLWONING

Sjoerd de Roos woonde in een hol in de grond en werd daarom Sjoerd 'út de wâl' genoemd. Deze holwoning stond in het zuiden van Opende.

Sjoerd Douwes de Roos * (1 juli 1911) Baukje Hermanus de Jong

Sjoerd: 15 sep. 1875 – 28 apr. 1916; zoon van Douwe Sjoerds de Roos en Antje Pieters de Meer; geboren te Drachten; overleden in de gemeente Grootegast; van beroep arbeider

*Baukje: 23 mei 1870 – 22 juni 1953; dochter van Hermanus Arjens de Jong en Sytske Lammerts Dalstra; geboren te Surhuisterveensterheide (Boelenslaan); overleden te Leeuwarden
huwelijk op 1 juli 1911 met wettiging van 1 kind*

kinderen:

1. Sietske Sjoerds de Roos, geb. 22 april 1906 te Opende
2. Hermanus Sjoerds de Roos, geb. 8 juli 1912 te Opende

Sjoerd is overleden in 'Het Fort' te Opende. Dit was een soort armenhuis en stond aan de Leidijksreed in het zuiden van Opende. Er staat nu een ander huis, waarop de naam "t Fort' staat.

3. HET HOUTEN GRAFMONUMENT

Het houten grafmonument voor Ymkje Bekkema, dat in het baarhuisje staat, stond eerst op het kerkhof te Boelenslaan. Ymkje Bekkema was de grootmoeder van Sjoerd de Roos. Zijn vader, Douwe de Roos, was getrouwd met Antje de Meer, een dochter van Ymkje Bekkema.

Ymkje Jacobs Bekkema * (23 okt. 1832) Pieter Jans de Meer

Ymkje: 4 nov. 1812 – 9 feb. 1891; dochter van Jacob Pieters Bekkema en Antje Hendriks Bijlsma; geboren te Surhuisterveensterheide (Boelenslaan)

Pieter: 2 feb. 1813 – 10 aug. 1895; zoon van Jan Johannes de Meer en Kleiske Luitzens van Dekken; geboren te Surhuisterveensterheide (Boelenslaan); van beroep arbeider

kinderen:

1. Kleiske Pieters de Meer
2. Jan Pieters de Meer * 1. (1858) Jantje Slotegraaf
* 2. (1864) Durkjen Tjitses de Vries
3. Antje Pieters de Meer * (1875) Douwe Sjoerds de Roos
4. Jacob Pieters de Meer
5. Stijntje Pieters de Meer * (1868) Markus Lammerts Dalstra (gesch.)
6. Alle Pieters de Meer * 1. (1875) Antje Hendriks van Oosten
* 2. (1886) Rikstje Gerkes van der Tuin
7. Hendrik Pieters de Meer * (1875) Neeltje Jans Veenstra
8. Pieter Pieters de Meer * (1870) Sytske Barelts de Jong
9. Kleiske Pieters de Meer * (1879) Luitzen Sietzes van der Lei

4. GRAFDELVER EN ONDERDUIKERSHOL

Anne Jans Kootstra had als beroep wegwerker, maar was daarnaast ook grafdelver van het armenkerkhof in Harkema. Hij was 'over de puthaak' getrouwd met Janke Sytzes van der Hoek. Daarom kregen de acht kinderen allemaal de achternaam van de moeder, Van der Hoek. In 1908 trouwden Anne en Janke alsnog officieel, waardoor de kinderen uiteindelijk toch nog de achternaam van de vader kregen, Kootstra.

Zijn dochter Froukje, die getrouwd was met Fokke Ophuis, woonde naast de noodslachterij, die vlak bij het armenkerkhof stond. Fokke en zijn zoon Sytze waren degenen die in de tweede wereldoorlog zaten ondergedoken in het onderduikershol, dat nagebouwd is op het themapark.

Anne Jans Kootstra * (14 nov. 1908) Janke Sytzes van der Hoek

Anne: 25 feb. 1854 - 23 jan. 1940; zoon van Jan Annes Kootstra en Klaaske Rinzes Loonstra; geboren te Drogeham; van beroep arbeider, wegwerker

Janke: 29 apr. 1868 – 28 dec. 1957; dochter van Sytze Taekes van der Hoek en Antje Minderts Spoelstra; geboren te Surhuisterveensterheide (Boelenslaan)

kinderen:

1. Antje Annes Kootstra * (1910) Freerk Feikes de Bruin
2. Klaaske Annes Kootstra
3. Sytze Annes Kootstra * (1920) Iebeltje Geerts van der Veen
4. Minke Annes Kootstra * (1915) Durk Hendriks Jager (gesch.)
5. Jan Annes Kootstra
6. Froukje Annes Kootstra * (1922) Fokke Ophuis
7. Rinze Annes Kootstra * (1934) Sjoukje Hendriks Sibma
8. Wiegertje Annes Kootstra * (1924) Siebe Siebes van der Veen

5. HET JEHANNES HINKE HÛS

Volgens overlevering zou het Jehannes Hinke Hûs in 1840 gebouwd zijn. Dan zal het, net als alle andere onderkomens op de heide in die tijd, een spitkeet zijn geweest. Jelle Dam schrijft in zijn Jeugdherinneringen op blz. 26: 'Op de Hamsterheide is omstreeks 1885 het eerste stenen huis gebouwd'. en op blz. 44: 'Het heugt mij niet in dien tijd een andere woning te hebben gezien dan die van zoden, ('heidspitten' zei men toen) waren gebouwd'. De school was in 1861 het eerste stenen gebouw dat Jelle Dam zag.

Het Jehannes Hinke Hûs zal dus als spitkeet gebouwd zijn en zal na 1885 verbouwd zijn tot een stenen huis. Het onderkomen was gebouwd op grond van de Hervormde Kerk van Surhuizum. Deze kerk had de grond, die geen grote waarde vertegenwoordigde, om niet beschikbaar gesteld. Het gebeurde wel vaker dat de grond waarop een spitkeet gebouwd werd, voor niets ter beschikking werd gesteld. Als het een stenen huis was geweest, zou er vast en zeker wel voor de grond betaald had moeten worden.

Johannes Hendriks Jager * (21 juli 1923) Hinke Siegers Hoekstra

Johannes: 30 sep. 1892 - 14 okt. 1964; zoon van Hendrik Johannes Jager en Truike Durks Pultrum; geboren te Harkema-Opeinde; van beroep arbeider

Hinke: 6 aug. 1904 - 15 apr. 1987; dochter van Sieger Hendriks Hoekstra en Sjoukje Sikkes van Dekken; geboren te Harkema-Opeinde

kinderen:

1. Sjoukje Jager * Tjeerd van der Tuin
2. Geertruida Jager * Koop van der Wijk
3. Aukje Jager * Willem Alma
4. Baije Jager * Hendrik Hut
5. Hendrik Jager
6. Saakje Jager * Wierd Hofstede
7. Johanna Jager * Jan Alma
8. Tetje Jager * Johannes van der Tuin
9. Sieger Jager * Jannie Jager
10. Wietske Jager * Dirk Mozes

6. SWA-HÛS EN PIKEHOK-WONING

De laatste bewoners van het SWA-Hûs waren Egbert Borger en Froukje Postma. Daarvoor woonden er Jan Tabak en Hiltje Oldenburger. Twee kinderen van Egbert en Froukje hebben met hun gezin in het kippenhok gewoond. Eerst Mindert Borger en Jantje Haarsma en daarna Bertus Borger en Jantje Veenstra.

Egbert Hendriks Borger * (6 nov. 1930) Froukje Meinderts Postma

Egbert: 11 mei 1905 - 8 nov. 1988; zoon van Hendrik Everts Borger en Betje Siebes Bos; geboren te Drogeham; van beroep arbeider

Froukje: 2 sep. 1908 -25 mrt. 1986; dochter van Meindert Haitzes Postma en Pietertje Fekkes Ybema; geboren te Gerkesklooster

kinderen:

1. Mindert Borger * Jantje Haarsma
2. Hendrik Borger * Tjitske van der Veen
3. Pietje Borger * Auke Schievink
4. Bertus Borger * Jantje Veenstra

7. JELLE DAM HÛS

De laatste bewoners van het Jelle Dam Hûs waren Durk Postma en Pietje Hoekstra. Daarvoor woonden er Jille Pultrum en Lutske Bouwer. Dit huis werd in 1996 aan het themapark toegevoegd. De moeder van Durk Postma, Joukje de Wind, is tijdens een schietincident aan het einde van de tweede wereldoorlog om het leven gekomen. Haar naam staat vermeld op het oorlogsmonument aan de Reitsmastrjitte.

Durk Tjeerds Postma * Pietje Hendriks Hoekstra

Durk: 9 nov. 1919 – 23 mrt. 1994; zoon van Tjeerd Haijes Postma en Joukje Rinzes de Wind; geboren te Harkema-Opeinde

Pietje: 11 nov. 1920 – 29 nov. 1989; dochter van Hendrik Harms Hoekstra en Berendtje Kooistra; geboren te Harkema-Opeinde

Het huis is genoemd naar Jelle Dam. Dit omdat Jelle Dam veel voor Harkema heeft betekend. Veel zijn we over hem te weten gekomen, omdat hij zijn jeugdherinneringen op papier heeft gezet. Later zijn deze herinneringen in een boekje uitgegeven. Dit boekje is nog steeds te koop bij De Spitkeet.

Durk Klazes Dam * (22 apr. 1837) Hinke Jans Pama

Durk: 12 mei 1802 - 15 apr. 1878; zoon van Klaas Teunis Dam en Aukjen Durks Ongersma; geboren te Surhuizum (heide); van beroep arbeider

Hinke: 10 mei 1815 - 20 nov. 1896; dochter van Jan Ates Pama en Dieuwke Jacobs Kuipers; geboren te Surhuisterveen

1. Gosse Durks Dam * (1869) Hiltje Lammerts Leerstra
2. Jan Durks Dam * (1867) Froukjen IJsbrands Baarda
3. Klaas Durks Dam * (1875) Renskje Hendriks Helmus
4. Ate Durks Dam * (1873) Jantje Lieuwes Wijnalda
5. Teunis Durks Dam * (1874) Korneliske Aans van der Weij
6. Jakob Durks Dam
7. Jelle Durks Dam * (1885) Neeltje Hendriks Veenstra

Jelle Durks Dam * (7 feb. 1885) Neeltje Hendriks Veenstra

Jelle: 2 mrt. 1857 - 15 feb. 1935; zoon van Durk Klazes Dam en Hinke Jans Pama; geboren te Surhuizum (heide); van beroep timmerman

Neeltje: 4 mrt. 1864 - 24 aug. 1952; dochter van Hendrik Jans Veenstra en Wilhelmina Franzes Postma; geboren te Surhuisterveensterheide (Boelenslaan)

1. Willemke Jelles Dam * (1907) Reinder Andries Bijstra
2. Dirk Jelles Dam * (1912) Iktje Wieteses Oldenburger
3. Hendrik Jelles Dam
4. Hendrik Jelles Dam
5. Hendrik Jelles Dam
6. Hinke Jelles Dam * (1916) Arend Pieters Bekkema
7. Hendrik Jelles Dam
8. Hendrik Jelles Dam
9. Hendrik Jelles Dam * (1924) Stijntje Jans Bos
10. Gosse Jelles Dam * (1938) Gepke Siettes Vriesema
11. Jan Jelles Dam * (1929) Elizabeth Nannes de Jong

TROUWEN OVER DE PUTHAAK

Mensen op de heide die niet naar het gemeentehuis gingen om officieel te trouwen, trouwden 'over de puthaak'. Dat wil zeggen: zij stapten over een puthaak en dat was het teken dat zij getrouwd waren (een puthaak is een haak die gebruikt werd om met een emmer water uit een put te halen). Als het echtpaar kinderen kreeg, dan kregen deze kinderen de achternaam van de moeder. Bijna alle echtparen gingen na een aantal jaren toch nog officieel trouwen op het gemeentehuis. De vader erkende dan de kinderen als de zijne en de kinderen kregen alsnog de achternaam van de vader.

Grafdelver Anne Jans Kootstra en Janke Sytzes van der Hoek kregen hun eerste kind in 1887. Daarna volgden er nog zeven kinderen. Pas in 1908 trouwden Anne en Janke officieel voor de wet. Toen kregen de acht kinderen alsnog de achternaam van Anne. Waarschijnlijk gebruikten de kinderen officieus altijd al de achternaam van de vader, maar konden ze deze naam niet in officiële documenten hanteren. De oudste dochter van Anne en Janke trouwde in 1910 en kon daarbij dus de officiële achternaam Kootstra gebruiken.

GEMIDDELDE LEEFTIJD

De gemiddelde leeftijd op de heide was niet hoog. Er wordt wel gezegd dat die rond de 40 jaar lag. Dat wil echter niet zeggen dat de heidebewoners niet oud werden. Het gemiddelde werd fors naar beneden gehaald door de grote kindersterfte. De meeste heidebewoners werden ouder dan 70 jaar. Ondanks het zware leven werden de meesten wel oud; het waren dus sterke mensen.

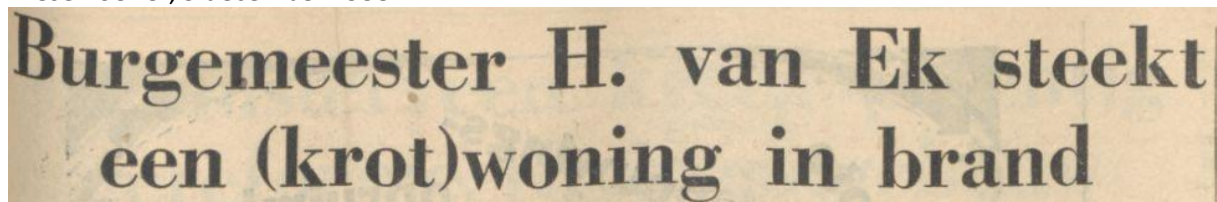
ONDERSTEUNING

Mensen die zichzelf niet konden redden, konden een karige ondersteuning van de diaconie of de armenvoogdij krijgen. Behoeftige mensen die lid van de kerk waren konden zich melden bij de diaconie. Mensen die dooplid waren of geen lid van een kerk waren, konden zich melden bij de armenvoogdij (doopleden zijn mensen die als kind gedoopt zijn, maar niet door openbare belijdenis volwaardig lid van de kerk zijn geworden). De meeste mensen op de heide waren, totdat evangelist Lambertus Warmolts kwam, geen belijdend lid van een kerk.

Elk dorp had vroeger een armenvoogdij. Het bestuur bestond uit de rijkste inwoners van het dorp. Een deel van de gemeentelijke belastingen ging naar de armenvoogdij. Rond 1890 werden de armenvoogdijen opgeheven en werd de ondersteuning gemeentelijk georganiseerd door het Burgerlijk Armbestuur. In Achtkarspelen kwamen twee armmeesters, één voor het noordelijke deel van de gemeente en één voor het zuidelijke deel van de gemeente.

ENKELE KRANTENARTIKELN OVER DE MALLEMOLEN

Friese Koerier, 9 december 1958

**Burgemeester H. van Ek steekt
een (krot)woning in brand**

Bouwvolume voor sanering van de oude heidedorpen gevraagd

HARKEMA-OPEINDE — De rode haan kraaide gistermiddag in Harkema-Opeinde; een oude woning, in de volksmond de „Malmoune” genoemd, is tot de grond toe afgebrand. Er schijnt hier sprake van opzet te zijn geweest, in ieder geval van verregaande onvoorzichtigheid. Het kompleksje eenkamerwoningen was juist die morgen ontruimd en diende nu tot opslagplaatsje van enkele pakken stro en enkele bussen stookolie en petroleum. Door ondeskundige opslag schijnen stro en petroleum innig met elkaar vermengd te zijn geraakt; immers, toen burgemeester H. v. Ek zo omstreeks half vijf in de middag de woning kwam inspecteren met een brandende fakkel, ging de zaak in lichtelaaie.

Er steeg een gejuich op uit de kelen van vele toeschouwers. Daar het vuur prachtig brandde, behoefde de brandweer geen dienst te doen, het ging zo wel. De spuitgasten beperkten zich tot het nathouden van een paal van het elektrische net. De woningen waren het eigendom van de gemeente Achtkarspelen, van de Dienst Sociale Zaken en van de woningstichting Achtkarspelen en zij waren niet meer verzekerd.

Soort vreugdevuur

Het komt maar zeer sporadisch voor, dat de burgemeester, de directeur van gemeentewerken, de brandweer en de pers al vóór het uitbreken van een brand op het terrein aanwezig zijn. De rode gloed, die in de donkere decemberrmiddag boven Harkema stond, gold echter niet als een signaal en baken voor deze innige samenwerking, maar stond als een vlamme getuige voor de ernst, waarmede de gemeente Achtkarspelen de krotopruijing nastreeft. Bovendien was het als een soort vreugdevuur boven het nieuwe en het zich vernieuwende Harkema Opeinde — tien jaren geleden zou een dergelijk rigoreuze krotopruijing in dit dorp tot ernstige protesten hebben geleid, terwijl nu het enige commentaar bestond uit een opmerking, dat het zonde was voor het hout; er had nog wel een kippenhokje in gezeten.

net was voorgoed verleden tijd, wat er gistermiddag in rook is opgegaan. Ongeveer 35 jaren geleden werd de Draaimolen gebouwd: vier éénkamer-woningen met de gebruikelijke alkoofjes, als onderdak voor vier armlastige gezinnen bedoeld.

Gemeente, Burgerlijk Armbestuur en de Woningstichting stonden als peten bij de geboorte van dit kompleks, misschien met dezelfde opgewekte gezichten als nu bij de uitvaart hiervan. In de Malmolen vonden zo in de loop der jaren vele zwak-sociale gezinnen een zeer bescheiden onderdak, in de laatste jaren werden de vier woningen omgebouwd tot twee.

Onmiddellijke opruijing

Bijna elke minister die iets met de Volkshuisvesting te maken heeft gehad, is door het gemeentebestuur van Achtkarspelen tot voor de „Malmoune” geleid, in de hoop op een vlotte toewijzing van bouwvolume. Maar bij de aanvang van dit jaar had reeds het gemeentebestuur het besluit genomen, dat de „Malmoune” nog dit jaar moest verdwijnen en bovendien, dat dit krotten-kompleks onmiddellijk na de ontruiming moest worden opgeruimd, omdat er anders misschien toch weer een onderdak in werd gezocht.

Deze spectaculaire vorm van opruijing was gekozen, om het flakstrijdende licht te laten vallen op de gemeente Achtkarspelen voert.

In een...

Achtkarspelen voert.
In een bijeenkomst na de brand in het café Van der Scheer te Surhuisterveen gehouden, deelden de burgemeester van Achtkarspelen en de directeur van Gemeentewerken enkele zaken en cijfers mee, om deze strijd te illustreren.

„Nieuwe” krotten

Op 1 jan. 1958 telde de lijst van krotwoningen in Achtkarspelen 403 percelen; in de loop van dit jaar zijn er 51 krotten opgeruimd, zodat dit cijfer nu 352 zou moeten zijn. Echter zijn er in september 1958, toen de stand in de gemeente nogmaals werd opgenomen, 50 krotwoningen aan de lijst toegevoegd, zodat men 1 jan. 1959 met het cijfer 402 moet beginnen. Hierbij speelt de „verkrotting” van woningen een rol — de kwaliteit van zeer vele oude arbeiderswoningen op het platteland is van dien aard, dat zij binnen korte of langere tijd tot de krotwoningen gaan behoren.

Met klem bepleitte burgemeester Van Ek dan ook het toekennen van speciale bouwvolumen voor de krot-

(Adm.

opruijing en wel op veel groter schaal dan tot nu toe geschiedde. Bij de tegenwoordige gang van zaken, waarbij bij de toewijzing van bouwvolumen geen rekening met de krotopruijing wordt gehouden, zou het krottencijfer nooit dalen, eerder toenemen in de toekomst.

Mede met het oog op de woontoestan- den in de oude heidedorpen, zoals Harkema-Opeinde, Twijzelerheide en Boelenslaan is de gemeente overgegaan tot het opstellen van een saneringsplan. Voor elk dorp afzonderlijk wordt de toestand vastgelegd en in overleg met de bewoners besproken; zijn eenmaal de plannen tot verbetering beraamd, dan hoopt men deze in een gestadig tempo te kunnen uitvoeren.

Eresaluut

Een eresaluut bracht het dagelijks bestuur van de gemeente aan het dorp Harkema-Opeinde, waar de „geruisloze krotopruijing” de grootste voortgang maakt. In de laatste 5 jaren zijn er in Harkema-Opeinde 72 woningen door particulieren gebouwd, vooral door de arbeiders. De speciale premie voor krotopruijing werkt hierbij stimulerend.

In Harkema-Opeinde is reeds een commissie ingesteld, die een sanering van de plaats voorbereidt en bestudeert en wanneer deze plaatselijke commissie straks met de definitieve plannen komt, zal men proberen deze te verwezenlijken. Harkema-Opeinde met z'n 3000 inwoners is een zeer gezond dorp, bruisend van leven en met goede toekomstmogelijkheden.

Dit in schrille tegenstelling met het ETIF-rapport, ongeveer tien jaar geleden opgemaakt en waarin de conclusie werd getrokken, dat Harkema-Opeinde geen levensvatbaarheid bezat. In dit rapport werd de overheid aangeraden, het dorp niet uit te breiden en mede onder invloed van dit rapport werd omtrent de woningbouw te Harkema-Opeinde vanwege de gemeente de eerste jaren dan ook een lijn van voorzichtigheid aangehouden.

Goede plaats

Toch kon het gemeentebestuur niet geheel met het rapport instemmen en ongeveer drie jaren geleden verzocht zij daarom aan de Stichting Friesland Maatschappelijk werk tot het opstellen van een aanvullend rapport over Harkema-Opeinde en enkele andere dorpen. In overleg en in samenwerking met de dorpsbewoners is er toen een grondige studie gemaakt en kwam men eindelijk tot de conclusie, dat het dorp in wezen kerngezond was en een zeer goede plaats van vestiging vormde. In overeenstemming met de uitslag van dit onderzoek is ook de houding van het gemeentebestuur gewijzigd en werkt men nu de uitbreiding en ontwikkeling van Harkema-Opeinde zeer gaarne in de hand. Reeds hebben de eerste industrieën zich hier gevestigd en in de toekomst zal dit aantal zeker worden uitgebreid. Wanneer straks de plaatselijke commissie in het dorp een eigen saneringsplan heeft opgesteld, hoopt de gemeente een behulpzame en sterke hand te kunnen bieden bij de verwelkoming hiervan.

Krotopruijing „brandend” probleem in Achtkarspelen

Gemeente richtte op vlamme- wijze aandacht op dit vraagstuk

Gistermiddag ging in vrij korte tijd een onbewoonbaar verklaarde woning te Harkema-Opeinde — in de volksmond „de malle-moune” genoemd — in vlammen op. De oorzaak was brandstichting en de dader was burgemeester H. van Ek van Achtkarspelen, daarbij geassisteerd door de directeur van gemeentewerken, de heer H. F. de Boer. Beide brandstichters lopen nog op vrije voeten rond, want zij stookten het vuurtje met een nobel doel.

Het gemeentebestuur wilde op deze spectaculaire en vlamme wijze de aandacht vestigen op het krottenprobleem, dat zovele gemeentebesturen in oostelijk Friesland — en niet alleen daar — grijze haren bezorgt. De „malle-moune” was gistermorgen net ontruimd en kon op deze wijze ook snel opgeruimd worden. Het was voor de vlammen een gewillige prooi. Binnen twintig minuten stortte het dak in en was er niet meer dan een puinhoop over. Een geblakerd restant van wat eens aan vier gezinnen huisvesting moest bieden. Het was een vrijwel vierkant gebouw, dat door binnenmuren in vier éénkamerwoningen verdeeld werd. Een triest voorbeeld van de ergerlijke woningtoestanden, die er op vele plaatsen nog heersen.

Een probleem, die woningtoestanden. Op 1 januari van dit jaar telde Achtkarspelen 403 krotten, waarvan er nu 51 zijn opgeruimd. Er zouden dus nu nog 352 moeten zijn, maar intussen zijn er weer vijftig bij gekomen, zodat het totale aantal nog steeds 402 is. De kwaliteit van vele oude arbeiderswoningen is van dien aard, dat een groot aantal ervan binnen afzienbare tijd moet ver-

dwijnen. Er komt echter niets voor in de plaats, aldus burgemeester Van Ek op een persconferentie in Surhuisterveen, enige tijd na de „brandstichting”, want de laatste jaren is er bij de toekenning van het bouwvolume geen of weinig rekening gehouden met het krottenprobleem. Zo verbetert wel het woningpeil, maar de woningvoorraad blijft gelijk. Een andere factor, die wel de krotopruijing stimuleert is de toekenning van een premie, die per woning ongeveer f 1300 bedraagt.

De gemeente wil de krotopruijing, vooral in de drie voormalige „heide”dorpen — Boelenslaan, Harkema-Opeinde en Twijzelerheide —, systematisch aanpakken. Een saneringsplan voor elk van deze dorpen is al in voorbereiding. Zijn de plannen klaar, dan wil de gemeente met de uitvoering een bescheiden begin maken, het eerst in Harkema-Opeinde.

In dit dorp is de laatste vijf jaar een heel andere mentaliteit gegroeid ten opzichte van de woontoestanden. In deze vijf jaar werden er 71 particuliere woningen gebouwd, vooral door arbeiders. Men wil de oude woningen niet meer

Burgemeester H. van Ek laat de rode haan kraaien.

aldus de directeur van gemeentewerken, de heer De Boer, en hij lichtte dit toe met een voorbeeld: „Vijf jaar geleden zou het dorp schande hebben gesproken over wat er vanmiddag is gebeurd. Nu betreurt men misschien alleen het feit, dat het houtwerk („geschikt foar in kniehoek”) mee verloren is gegaan”.

Een enorm verschil van mentaliteit bij de bewoners van het dorp. Maar ook een verschil in mentaliteit bij de overheid. Ongeveer acht jaar geleden was men geneigd te zeggen, dat dorpen als Harkema-Opeinde om economische redenen zouden moeten verkleinen, of in ieder geval niet groeien. Nu ziet men echter ook meer de sociale en sociologische zijde. Het gemeentebestuur heeft hiervoor steeds wel een open oog gehad en ook een onderzoek in die richting laten instellen door de Stichting Friesland voor Maatschappelijk Werk.

De stuwende kracht in Harkema-Opeinde — een gezond dorp met een toekomst, aldus burgemeester Van Ek — is de „Dorpscommissie”. Deze commissie werkt nauw samen met het gemeentebestuur bij de voorbereidingen voor het saneringsplan.

De Feanster, 12 december 1958

**„De Malmoune” in Harkema afgebrand
Gemeentebestuur van Achtkarspelen
gaat drastisch krotten opruimen**

Maandagmiddag vond te Harkema-Op-einde wel een uitzonderlijke gebeurtenis plaats, toen de Burgemeester van Achtkarspelen de brand stak in een krotwoning aan de Bulten welke in de volksmond de naam „Malmoune” (draaimolen) had gekregen. Dit was een krotwoning voorheen bewoond door vier gezinnen. Het laatste gezin had diezelfde morgen de woning verlaten. Om verdere moeilijkheden met dit pand te voorkomen, had het gemeentebestuur besloten dit geval, dat ongeveer 35 jaar geleden gebouwd werd, radikaal op te ruimen en na ongeveer 15 minuten was het dan ook verleden tijd. Het was een groot vierkant van muren, met van binnen een kruis van muren, waardoor het in vieren werd verdeeld en plaats bood aan vier gezinnen. 't Was wel heel sober, maar in de tijd toen het gebouwd werd was men er mee ingenomen. Gelukkig is er een andere mentaliteit gegroeid, waardoor men nu met plezier zag hoe dit geval, dat de naam woning niet verdiend, in vlammen opging, uitgezonderd dan een enkeling die er nog wel wat uit had willen slopen voor de bouw van een kippehok of iets dergelijks.

In een nadien gehouden smenkomst bij van der Scheer te Surhuisterveen, gaf Burgemeester van Ek tekst en uitleg van een en ander. Hij wees er op dat het aantal krotwoningen in Achtkarspelen groot is en dat dit een zaak is, waaraan het gemeentebestuur veel aandacht

besteedt. Ondanks het feit, dat er in de loop der jaren al heel wat krotten zijn opgeruimd, blijft het totale aantal vrij gelijk, daar er steeds weer gevallen van verkrotting bij komen.

Het aantal partikuliere nieuwbouwers is in Harkema uitzonderlijk hoog en wordt door vrijwel geen plaats geëvenaard, zodat terecht gezegd kan worden dat Harkema bruist van aktiviteit in tegenstelling van jaren geleden, toen het er hier heel anders heen lag. Toen was men van gedachten, dat er in Harkema zo weinig mogelijk gebouwd moest worden en dat de mensen er zoveel mogelijk vandaan moesten worden gehaald. Later is men tot het inzicht gekomen, dat dit fout is en dat de mensen zoveel mogelijk op hun eigen dorp moeten blijven. Ze hebben daar hun hobby's, voetbal, postduiven, muziek en zoveel meer. Dit alles geeft ieder dorp zijn eigen sfeer. Daarom heeft het gemeentebestuur sanneringsplannen voor de dorpen Harkema, Twijzelerheide en Boelenslaan en dan voor ieder dorp afzonderlijk.

De grote moeilijkheid is, dat er tegenwoordig bij de toewijzing van het bouwvolume geen rekening wordt gehouden met het grote aantal krotwoningen en dat daarvoor geen aparte regeling is. Wel bestaat er in Den Haag belangstelling voor dit alles en zijn in de loop der jaren tal van ministers komen kijken, waarbij vooral het nu juist platgebrande geval veel aandacht had, maar er zal veel meer moeten gebeuren om uit de impasse te geraken. Er zal daarom veel meer aandacht aan dit punt moeten worden besteed. Gelukkig, dat de bevolking zelf ook ziet dat het anders moet en Burgemeester van Ek had hoop dat er wel verandering zal komen.